

Jazon med angelom in strogostjo

(Ob Jazonovi sledi Marka Kravosa)

Naj začnem z izjavo o intimni bližini. Vedeti morate, da že od nekdanj visoko cenim pesništvo Marka Kravosa. Osebnost me pri njem najbolj očara intenzivna in natančna dodelava. Ob njej pa razpolaga Kravos tudi s čarobnim nabojem, za katerim ostaneta oblikovalna vnema in trud, ki sta pri njem očitno stroga in dosledna, in seveda prikrita. Pri sestavi besedila je, kot je bilo že velikokrat rečeno, navdiha za približno 5 odstotkov, kar pa še ni zagotovilo, da bo tudi preostalih 95 odstotkov golega napora, ki je pri ustvarjanju *conditio sine qua non*, tudi res uspešno naloženega; v vsakem primeru je to umetnikova dolžnost in poklicna naloga: z gradivom se je treba ukvarjati, dokler se kar najbolj ne približamo popolnosti, ob kateri se vsaka prava umetnost napaja.

Mislím, da se ne motím, ko trdím, da je v njegovem delu najdragocenejšé to, da véže besédo ponóvno na njeno osnovno, prvobitno veljavo, na njeno izvorno neposrednost, ki izhaja iz časov, ko je beséda služila v prvi vrsti poimenovanju. V mislih imamo skratka besédo, ki se ne spogleduje z nami in ki bi ji bila lepótnost sama sebi namen.

Seveda bi lahko kdo pristavil, da imamo pri Kravosu opravka tudi z igro; to je res, a ta igra ni nikoli prazna, nikoli se ne pojavi zaradi lepšega, ima svojo vlogo in nas s svojo sporočilnostjo izziva. Poimenovalna funkcija besede ima namreč že sama po sebi močan poetični naboj. Borges, ki se pri tem sklicuje na Emersona, je trdil, da je jezik fosilizirana poezija. Ta trditev postavlja na glavo razmerje, ki ga rada izpostavlja lingvistika, ko trdi, da je faza denotacije pred fazo konotacije. V resnici, tako pravita Borges in Emerson, je res prav narobe: beséda se pojavi najprej kot konotativna in zadobi stereotipni, denotativni pomen šele po dolgotrajnem procesu.

Naj si zdaj privoščím trditev, ki zveni protislovno: Kravos ustvarja tvegano poezijo, ker gre pri njej za tipičen primer prestopniške uravnoveženosti oziroma harmonične transgresije. Moja oznaka ne želi biti oksimoron, pač pa po mojem le ustrezno poimenuje to, kar pesnik počne. V mislih imam tisto vrsto pustolovskega podviga, ki, naj se sliši še tako paradoksalno, ne potrebuje sunkov v skrajnost, da bi vzburl površne emocije, pač pa se opira predvsem na krhko ravnotežje. Rekel bi, in pri tem navajam domislico iz svoje poezije – za neskrupulnost se seveda oproščam –, da to transgresivno ravnesje spominja na človeka, ki obstane na robu prepada: zanj bi bil korak naprej ali korak nazaj mnogo bolj enostavna rešitev kot vztrajati tako kot on med skušnjo rešitve/skrenitve s poti na eni in samouničenjem na drugi strani.

Ko sem trdil, da vrača Kravos besédo izvorni pomenski elementarnosti, sem imel ob tem v mislih Wittgensteina in njegovo trditev, da so na svetu stvari, ki se ne bodo nikoli prebile do ustrezne besede; za tiste pa, za katere se beséda najde, mora biti ta kristalno čista. V tem smislu bo Kravos gotovo prava muka

za kritike, saj jim njegova preprosta nazornost ne pušča veliko možnosti za obdelavo: za večji del njegovega pesništva velja, da o njem ni mogoče povedati ničesar več od tega (pa naj se zdi ta moja opazka še tako tavitološka), kar poezije izrekajo nedvoumno same iz sebe.

Ciklus o Jazonu je bil prvotno vključen v drugo pesniško knjigo, je pa povsem samostojno delo, v katerem je mogoče razbirati vse značilnosti Kravosove poezije. Avtorjevi pesniški postopki so namreč v *Jazonu* predstavljeni z vso intenzivnostjo in razvidnostjo.

Že Ernestina Pellegrini v svoji tehtni spremni besedi ugotavlja, da je »vseprisotni avtor, ki se je izpisoval in se tako zgovorno oglašal v prejšnjih zbirkah, tu dobesedno poniknil. Na njegovo mesto stopijo Argonavti, pomorščaki, na obalah čakajoče ženske, morje, umirajoči krmar, morski rak, mladi delfin«. Mislim pa, da bo držala tudi trditev, da je v Jazonu pesnik še vedno povsod prisoten, le na drugačen način oziroma prav prek množice glasov.

Pričujoča pesnitev gradi namreč na tipu epike, ki se nam na silovit način razkazuje skozi hoteno in načrtno vsakdanjost: v njej visokodoneči junaki ne pridejo do izraza, pač pa nam jo sestavljajo vsakdanji dogodki. Morda bi kazalo imeti pred očmi, da navsezadnje tudi nekdanjo veliko epiko ne sestavlja nič drugega kot vsakodnevno dogajanje, izrečeno z retoričnim zanosom.

Ob tej skrbi, da bi epiki povrnil mogočne razsežnosti vsakdanjika – kar je navsezadnje edina možna veličina v našem življenju –, je pri Kravosu mogoče ugledati – pod vrhno plastjo besedila, v globini njegove pripovedi in kot vir njegovega ustvarjanja – to, čemur bi čisto enostavno lahko rekli »poetični pojav«: delček stvarnosti, dogodek, občutek, pogled – kar koli, kar se nam pod vplivom bolj ali manj skrivnostnih vzgibov odkrije kot poetično, še preden se odene v besedo. Ko prebiram Kravosa in ko naletim na tak »poetični pojav« sam po sebi, imam občutek, da pesniško delo ni bolj ali manj verodostojna interpretacija kaknega pesniškega dejstva, temveč zvesta in nazorna vzpostavitev tega pojava s pomočjo besede: kot izrekanje, ki zadobi usodni učinek, ali kot neobičajno in nepričakovano sporočilo, ki vzbudi v nas občudovanje. Pred sabo imamo prijem, ki nas spominja na zarotitveni obrazec, torej na čase, ko človek še ni zmožal ločevati stvari od njenega poimenovanja, ko sta bila pojav oziroma stvar in beseda še nerazdružljiva celota. Pri Kravosu opažam enako ostro zastavljeno razmerje do »poetičnega pojava« kot do pesniške predstavitve, torej kot težnjo k poenotenju stvarstva in človekovega vedenja o njem.

Izpostaviti kaže še eno črto Kravosove poetike, in to je razmerje med poezijo in epigramom. Ne bi se spuščal v zgodovino in razvoj epigrama, ki je bil v antiki razširjena literarna zvrst in ki se je skozi čas kameleonsko preoblikoval, dokler ni skoraj povsem izginil: a to le na videz. Vedno na preži kot kaka pikra žuželka, prepotraben zaradi svoje zdrave pameti, se pojavlja v preoblikah drugih literarnih zvrsti. Tu skuša ne samo preživeti, temveč se od časa do časa izkaže s svojo značilno vitalnostjo. V Jazonu, kot tudi drugod v Kravosovem opusu, večkrat naletimo na verze in izražanje, v katerih prepoznavamo epigramatični nastavek;

včasih ga v njih lahko le predpostavljamo. V mislim imam prvine jedkosti, ironije, satire, ki pa niso nikoli rabljeni v ludističnem ključu, ampak so tu kot izraz izkušnje in razumskega uvida. Kravos tega niti ne skriva preveč, saj epigramatičnost pri njem ni naključen gost, ampak že kar običajen pojav.

Sicer pa vsak bralec kmalu zazna, poleg epskega nastavka, še raznolikost teksture in množstvo pesniških postopkov v šestih (če upoštevam tudi epilog) besedilih, iz katerih je *Jazon* sestavljen. Ta pestrost se nanaša tudi na lirski subjekt, ki se pri vsaki od pesemskih slik menja in ki po mojem doseže svoj vrhunec s čudovito prozopopojjo morja: tudi morje postane namreč samostojen lirski subjekt.

Že uvodni *Odhod*, ki bralca nagovori s svojo umerjeno, enakomerno pesniško govorico, kot bi hotel z njo ublažiti nemir pred začetkom podviga – morda tudi pred potjo skozi življenje –, nas z zalogo koristnih in umnih napotkov uvede v omenjeno epiko vsakdanjosti. Tvegani pohod ni samemu sebi namen, ampak izkazuje junakovo bistrino duha, ki ladjo preudarno založi z vsem potrebnim, da bi lahko ob ločitvi brez tesnobe odrinili v svet. Ne bo se dal omrežiti lagodnim priložnostim, saj ve, da »šele kdor čar odstre, daje vrednost stvarjem«, in se obenem zaveda, kako »za nami pa ne rodu ne imena. Naše stopinje na produ zdaj veter / zasipa, zdaj val poravna«. Vse, kar počnemo, pa je le zato, »da traja čas brez nas naprej«.

Omenil sem že samogovor antropomorfnega morja, kjer je lirski subjekt sicer nazorno izpostavljen, poseblja pa obenem še človeka in njegovo usodo. Ta je prizorišče, kjer se bijejo silovita protislovja v človeški naravi. »Biti enakomerno, neizmerno, skoraj vsegamogočno«, z željo po novem: »stotisoč valov dam za kaj res novega«, nazadnje pa si mora priznati, da »samo kdor živi samosvoje, kdor je brezobzirno enakomeren, / je takorekoč vsemogočen, neskončen, skorajda večer, / kot jaz, velespoštovano morje«.

Kot rečeno, so v *Jazonu* v dobršni meri predstavljeni estetski pogledi in ustvarjalni postopki Marka Kravosa, ki smo jih opazili tudi drugje v njegovem opusu. V *Idili*, na primer, prepoznavamo prijeme, ki jih je razvil že pri pisanju svojih pravljic za otroke.

V *Materi in hčeri* je izbral obliko pesniškega dialoga, kar se mi zdi zelo primeren način, ko pristopa k temi oziroma dilemi, ki se je literatura velikokrat loteva: razklanost med domom in potjo v svet, med varnim ognjiščem in pustolovščino. Avtor, kot to rad počne, pritakne tej razklanosti rahlo ironično črto: ko se obe ženski pogovarjata o otroku, ki se bo šele rodil, si pravita: »Gotovo bo sin, le daj mu po dedu ime, / pa o ladjah in plovbi nikar mu ne pravi, / morda se bégava kri umiri ob pozabi.«

Ne bom se ustavljal ob vsakem od besedil, ki sestavljajo pesnitev, saj to za tako predstavitev niti ni potrebno. Želel sem izpostaviti le nekaj vidikov, kot sem jih zaznal ob branju Kravosovega teksta. Upam, da mi je tako uspelo privabiti še koga k podobni izkušnji in doživetju.

Juan Octavio Prentz